บทความวิจัย

เรื่องสำคัญในการตรวจสอบ : สัญญาณเตือนของการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป

ดร.เอื้อบุญ เอกะสิงห์
อาจารย์ประจำภาควิชาการบัญชี
คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ดร.วีระพงษ์ กิติวงค์
อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบัญชี
คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
(ผู้ประสานงานหลัก)

วันที่ได้รับต้นฉบับบทความ : *19 กันยายน 2562*
วันที่แก้ไขปรับปรุงบทความ : *6 พฤศจิกายน 2562*
วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ : *14 พฤศจิกายน 2562*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบกับโอกาสที่จะเกิดการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป โดยใช้ข้อมูลจากหน้ารายงานของผู้สอบบัญชีและงบการเงินของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2559 และปี พ.ศ. 2560 ผลการวิจัยพบว่า ประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบมีความสัมพันธ์กับโอกาสที่จะเกิดการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป โดยพบว่า การเปิดเผยเรื่องสำคัญในการตรวจสอบเกี่ยวกับการรวมกิจการที่เป็นเหตุการณ์ที่มีผลต่องบการเงินในงวดปัจจุบัน เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเกี่ยวกับสินค้าคงเหลือ เงินลงทุน รายการสำรองและรายการค้างจ่าย และการรับรู้รายได้ ที่เป็นรายการที่จำเป็นต้องใช้ดุลยพินิจ รวมทั้งเรื่องสำคัญในการตรวจสอบเกี่ยวกับมูลค่าของเงินลงทุนที่เป็นรายการที่มีความเสี่ยงอย่างเป็นสาระสำคัญนั้น ทำให้งบการเงินมีโอกาสที่จะถูกแก้ไขในปีถัดไปเพิ่มขึ้น

คำสำคัญ: เรื่องสำคัญในการตรวจสอบ ประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ การแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป

Research Article

Key Audit Matters: A Warning Sign of Subsequent Restatements

Dr.Erboon Ekasingh

Lecturer of Department of Accounting,

Faculty of Business Administration, Chiang Mai University

Dr.Weerapong Kitiwong

Lecturer of Accounting Department,

School of Management and Information Sciences, University of Phayao

(Corresponding Author)

Received: *September 19, 2019*

Revised: *November 6, 2019*

Accepted: *November 15, 2019*

ABSTRACT

This study examines the association between type of Key Audit Matters (KAMs) and the likelihood of subsequent restatements. The data used in this study is collected from auditors' reports and financial statements of companies listed on The Stock Exchange of Thailand during 2015-2016. The results indicate that type of KAMs is associated with the likelihood of subsequent restatements. Additionally, the results show that auditors' reports with KAMs related to merger identified as a significant event in the current year audit; KAMs related to inventory, investment valuation, provision and accrued expenses, and revenue recognition identified as an area with requiring significant judgment; and KAMs related to investment valuation identified as significant risk area increased the opportunity for financial statements to be restated.

Keywords: Key Audit Matters, Type of Key Audit Matters, Subsequent Restatements

บทนำ

รายงานของผู้สอบบัญชี ถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้สอบบัญชีใช้ในการสื่อสารเป็นลายลักษณ์อักษรและอย่างเป็นทางการกับผู้ใช้ข้อมูลจากงบการเงินกลุ่มต่าง ๆ เช่น ผู้ถือหุ้น นักลงทุน ผู้บริหาร หน่วยงานราชการ และบุคคลทั่วไป โดยให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน รวมถึงข้อสรุปจากการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชี (Tangruenrat, 2017; Srijunpetch, 2017) ด้วยเหตุนี้ ผู้ใช้ข้อมูลย่อมมีความคาดหวังว่ารายงานของผู้สอบบัญชีจะให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ โดยให้ข้อมูลเกี่ยวกับความถูกต้องของข้อมูลที่นำเสนอในงบการเงิน รวมทั้งส่งสัญญาณเตือนแก่ผู้ใช้งบการเงินเมื่อมีความเสี่ยงหรือพบความผิดปกติของข้อมูลซึ่งอาจส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงินนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบัน ที่การดำเนินธุรกิจและสภาพแวดล้อมของธุรกิจมีรูปแบบและรายการที่ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น การรายงานทางการเงินจึงวิวัฒนาการตามไปด้วย ทำให้ผู้ใช้ข้อมูลจากงบการเงินเรียกร้องให้มีการจัดทำรายงานของผู้สอบบัญชีที่มีความโปร่งใสและให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการปฏิบัติงานสอบบัญชีมากกว่าที่เป็นอยู่ (Mock et al., 2013; EY, 2016) สะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างของความคาดหวัง (Expectation Gap) และช่องว่างของข้อมูล (Information Gap) ที่เกิดขึ้นระหว่างผู้สอบบัญชีและผู้ใช้รายงานของผู้สอบบัญชี ช่องว่างเหล่านี้อาจลดทอนคุณค่าของข้อมูลที่นำเสนอในรายงานของผู้สอบบัญชีที่มีต่อนักลงทุนและผู้ใช้ข้อมูลกลุ่มอื่น ๆ ดังนั้นในช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมานี้จึงได้มีความพยายามที่จะพัฒนารายงานของผู้สอบบัญชี (Auditor's Report) อย่างต่อเนื่อง ทั้งรูปแบบและเนื้อหาที่นำเสนอในรายงาน เนื่องจากในอดีต รายงานของผู้สอบบัญชีถูกแสดงอยู่ในรูปแบบมาตรฐานที่แสดงให้เห็นเพียงว่างบการเงินนั้นถูกต้องตามที่ควรในสาระสำคัญหรือไม่เท่านั้น ส่งผลให้นักลงทุนซึ่งเป็นผู้ใช้ข้อมูลหลักจากรายงานดังกล่าว เห็นว่ารายงานของผู้สอบบัญชีในรูปแบบมาตรฐานนี้ไม่ได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเท่าที่ควร (Gutierrez et al., 2018)

เพื่อเป็นการตอบสนองต่อประเด็นปัญหาดังกล่าวข้างต้น คณะกรรมการมาตรฐานการสอบบัญชีระหว่างประเทศ (The International Auditing and Assurance Standards Board: IAASB) ได้กำหนดให้ผู้สอบบัญชีนำเสนอ "เรื่องสำคัญในการตรวจสอบ (Key Audit Matters: KAMs)" ในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต ตามมาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 701 (ISA 701 Communicating Key Audit Matters in the Independent Auditor's Report) ซึ่งสำหรับประเทศไทย มีการบังคับใช้กับการตรวจสอบรายงานของกิจการที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ และมีผลบังคับใช้กับการตรวจสอบงบการเงินสำหรับงวดสิ้นสุดในหรือหลังวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2559 เป็นต้นไป (FAP, 2016) ทั้งนี้ IAASB คาดหวังว่าการกำหนดให้นำเสนอ KAMs ไว้ในรายงานของผู้สอบบัญชีแบบใหม่ จะช่วยลดช่องว่างของข้อมูลระหว่างผู้สอบบัญชีและผู้ใช้งบการเงิน ส่งผลให้รายงานของผู้สอบบัญชีมีคุณค่าในเชิงการให้ข้อมูล (Informative Value) เพิ่มขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้ข้อมูลจากงบการเงินเข้าใจกิจการและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับดุลยพินิจที่สำคัญของผู้บริหารมากขึ้น (IAASB, 2015b; FAP, 2016)

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยในอดีตที่ทำการศึกษาถึงคุณค่าในเชิงการให้ข้อมูลของ KAMs มีอยู่อย่างจำกัด โดยมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง KAMs กับการตอบสนองของนักลงทุน (Christensen et al., 2014; Srijunpetch, 2017; Almulla & Bradbury, 2018; Bédard et al., 2018; Gutierrez et al., 2018; Lennox et al., 2018; Reid et al., 2018; Boonyanet & Promsen, 2019) รวมถึงผลกระทบของ KAMs ที่มีต่อการสอบบัญชีหรือผู้สอบบัญชี (Almulla & Bradbury, 2018; Bédard et al., 2018; Gutierrez et al., 2018; Reid et al., 2018; Boonlert-U-Thai et al., 2019) ซึ่งแม้ว่างานวิจัยในอดีตเหล่านี้ จะได้ทำการศึกษาทั้งในบริบทของตลาดที่พัฒนาแล้ว (Developed Market) และตลาดเกิดใหม่ (Emerging Market) เช่น ประเทศไทย ยังมีหลักฐานเชิงประจักษ์ไม่มากนัก

ที่แสดงให้เห็นว่าเรื่องสำคัญในการตรวจสอบให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ใช้ข้อมูล อีกทั้งส่วนใหญ่ยังวัดคุณค่าในเชิงการให้ข้อมูลของ KAMs จากพฤติกรรมของนักลงทุน แต่ยังไม่มีงานวิจัยใดที่ทำการศึกษาประโยชน์ของ KAMs ในการส่งสัญญาณเตือนล่วงหน้าให้กับผู้ใช้ข้อมูลทราบถึงคุณภาพของข้อมูลที่อยู่ในงบการเงิน

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น งานวิจัยครั้งนี้จึงสนใจที่จะศึกษาคุณค่าในเชิงการให้ข้อมูล (Informative Value) ของ KAMs โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของ KAMs กับการส่งสัญญาณเตือนถึงโอกาสที่จะเกิดการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป ซึ่งยังไม่มีงานวิจัยใดในอดีตที่ศึกษาความสัมพันธ์ดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงจะสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าในเชิงการให้ข้อมูลของรายงานของผู้สอบบัญชีแบบใหม่ โดยจะช่วยให้ผู้ถือหุ้น นักลงทุน ผู้บริหาร และผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มอื่น ๆ เข้าใจถึงความสำคัญของ KAMs และสามารถใช้ KAMs เป็นหนึ่งในสัญญาณเตือนเกี่ยวกับคุณภาพการรายงานทางการเงิน นอกจากนี้ หน่วยงานกำกับดูแลยังสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ในการกำกับดูแลกิจการ รวมทั้งใช้เพื่อพัฒนาและปรับปรุงกฎระเบียบหรือมาตรฐานวิชาชีพต่อไป

การทบทวนวรรณกรรม

1. รายงานผู้สอบบัญชีกับช่องว่างของข้อมูล

จากวิกฤตการณ์ทางการเงินในปี ค.ศ. 2008 ได้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์จากนักลงทุนซึ่งเป็นผู้ใช้งบการเงินกลุ่มหลักว่า รายงานของผู้สอบบัญชีนั้น ให้ข้อมูลไม่เพียงพอต่อการตัดสินใจ รวมถึงไม่สามารถส่งสัญญาณเตือนให้กับผู้ใช้งบการเงินได้ (IFAC, 2015a; Srijunpetch, 2017) เนื่องจากบริษัทจดทะเบียนเกือบทั้งหมดจะได้รับรายงานของผู้สอบบัญชีแบบไม่มีเงื่อนไขซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นมาตรฐาน (Church et al., 2008) นอกจากนี้ผลการวิจัยในอดีตพบว่าผู้ใช้งบการเงินต้องการข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปฏิบัติงานสอบบัญชี ผู้สอบบัญชี และงบการเงิน (Mock et al., 2013) รวมถึงต้องการให้เปิดเผยสิ่งที่พบจากการตรวจสอบบัญชีเพิ่มขึ้น เช่น ความเสี่ยงที่สำคัญในการตรวจสอบ (Vanstraelen et al., 2012) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ใช้ข้อมูลต้องการให้รายงานผู้สอบบัญชีนำเสนอข้อมูลของกิจการที่มีความเฉพาะเจาะจงมากกว่าที่จะนำเสนอเพียงถ้อยคำมาตรฐานอย่างที่เป็นอยู่ ส่งผลให้หน่วยงานกำกับดูแลและองค์กรวิชาชีพบัญชีที่เกี่ยวข้องหันมาให้ความสำคัญกับประเด็นดังกล่าว โดยคณะกรรมการมาตรฐานการสอบบัญชีและการให้ความเชื่อมั่นระหว่างประเทศ (International Auditing and Assurance Standards Board: IAASB) ระบุไว้ว่า มูลเหตุสำคัญของปัญหาดังกล่าวเกิดจากช่องว่างของข้อมูล (Information Gap) ซึ่งเป็นช่องว่างที่เกิดจากการที่รายงานของผู้สอบบัญชีไม่สามารถให้ข้อมูลที่ผู้ใช้เชื่อว่าจำเป็นสำหรับการตัดสินใจได้อย่างเพียงพอ (IAASB, 2012; Srijunpetch, 2017)

2. เรื่องสำคัญในการตรวจสอบกับคุณค่าในเชิงการให้ข้อมูล

ตามมาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 701 เรื่องสำคัญในการตรวจสอบ (KAMs) หมายถึง “เรื่องต่าง ๆ ที่มีนัยสำคัญที่สุดตามดุลยพินิจเยี่ยงผู้ประกอบวิชาชีพของผู้สอบบัญชีในการตรวจสอบงบการเงินของงวดปัจจุบัน เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเป็นเรื่องที่เลือกมาจากเรื่องที่สื่อสารกับผู้มีหน้าที่ในการกำกับดูแล” (FAP, 2016, p. 2) KAMs ที่ผู้สอบบัญชีเลือกมานำเสนอ เพื่อสื่อสารกับผู้ใช้งบการเงิน จึงมักเป็นประเด็นที่ต้องการความใส่ใจเป็นพิเศษจากผู้สอบบัญชี เนื่องจากมีความสลับซับซ้อนและต้องอาศัยดุลยพินิจที่สำคัญของผู้บริหาร ซึ่งรายการเหล่านี้มักมีความยากและมีความเสี่ยงในการตรวจสอบ รวมทั้งต้องใช้เวลาและทรัพยากรจำนวนมากในการตรวจสอบเรื่องดังกล่าวจนเป็นที่พอใจของผู้สอบบัญชี (Boonlert-U-Thai et al., 2019) มาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 701 จึงระบุไว้ว่า การนำเสนอ KAMs ไว้ในรายงานของ

ผู้สอบบัญชีแบบใหม่ จะช่วยลดช่องว่างของข้อมูล (Information Gap) ด้วยการเพิ่มคุณค่าในเชิงการให้ข้อมูล (Informative value) ซึ่งจะช่วยให้ข้อมูลการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีที่โปร่งใสมากขึ้น ส่งผลให้ผู้ใช้ข้อมูลจากงบการเงินเข้าใจกิจการและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับดุลยพินิจที่สำคัญของผู้บริหารมากขึ้น (FAP, 2016) อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีหลักฐานชัดเจนว่าการเปิดเผย KAMs ไว้ในรายงานของผู้สอบบัญชีนั้น จะสามารถเพิ่มคุณค่าในเชิงการให้ข้อมูลได้จริงตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ อย่างไร

งานวิจัยในอดีตชี้ให้เห็นว่า ตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา แม้รายงานของผู้สอบบัญชีจะมีพัฒนาการทั้งในเนื้อหาและรูปแบบของรายงาน ผู้ใช้ข้อมูลก็ยังคงมีความเห็นว่ารายงานของผู้สอบบัญชีให้ข้อมูลที่มีคุณค่าแก่ผู้ใช้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น (Church et al., 2008) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยส่วนใหญ่ที่ศึกษาผลกระทบของการเปิดเผยข้อมูลเพิ่มเติมในรายงานของผู้สอบบัญชี ที่พบว่า การเปิดเผยข้อมูลเพิ่มเติมจากข้อความมาตรฐานนั้น ไม่ได้มีผลต่อผู้ใช้รายงานแต่อย่างใด (Mock et al., 2013) หากแต่งานวิจัยเหล่านี้ไม่ได้ทำการศึกษาในบริบทของ KAMs

ภายหลังจากที่มาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 701 มีผลบังคับใช้ เริ่มมีการศึกษาเกี่ยวกับ KAMs เพิ่มมากขึ้น โดยอาจแบ่งงานวิจัยที่ทำการศึกษา KAMs ออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ กลุ่มแรกได้ทำการศึกษาผลกระทบของการเปิดเผย KAMs ที่มีต่อผู้ใช้ข้อมูล โดยศึกษาพฤติกรรมของนักลงทุนและการตอบสนองของตลาดการเงิน (Christensen et al., 2014; Srijunpetch, 2017; Almulla & Bradbury, 2018; Bédard et al., 2018; Gutierrez et al., 2018; Lennox et al., 2018; Reid et al., 2018; Boonyanet & Promsen, 2019) ส่วนกลุ่มที่สอง ได้ทำการศึกษาถึงผลกระทบของ KAMs ที่มีต่อการสอบบัญชีหรือผู้สอบบัญชี (Almulla & Bradbury, 2018; Bédard et al., 2018; Gutierrez et al., 2018; Reid et al., 2018; Boonlert-U-Thai et al., 2019)

งานวิจัยที่ทำการศึกษาคุณค่าในเชิงการให้ข้อมูลของ KAMs ส่วนใหญ่จะใช้การตอบสนองของนักลงทุนหรือตลาดการเงินเป็นตัววัดว่า KAMs ได้ให้ข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อผู้ใช้หรือไม่ โดย Christensen et al. (2014) ได้ทำการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) กับนักลงทุนที่ไม่ใช่มืออาชีพ (Non-Professional Investor) และพบว่านักลงทุนที่ได้รับรายงานของผู้สอบบัญชีที่มีการนำเสนอวรรค KAMs อยู่ในรายงานมีแนวโน้มที่จะยุติการลงทุนในกิจการดังกล่าวมากกว่านักลงทุนที่ได้รับรายงานของผู้สอบบัญชีแบบมาตรฐาน ในส่วนของการวิจัยที่ใช้ข้อมูลที่มีอยู่ (Archival Research) Bédard et al. (2018) ได้ทำการศึกษาผลของการบังคับให้ผู้สอบบัญชีในประเทศฝรั่งเศสนำเสนอ Justifications of Assessment (JOA) ในรายงานของผู้สอบบัญชี ซึ่งลักษณะของ JOA สามารถเทียบเคียงได้กับ KAMs อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ พบว่า JOA ไม่ได้ส่งผลต่อผลตอบแทนที่ผิดปกติสะสม (Cumulative Abnormal Return) และปริมาณการซื้อขายหุ้น โดยไม่ได้ทำให้ปริมาณการซื้อขายหุ้นผิดปกติไปจากเดิม (ก่อนที่มีการบังคับให้นำเสนอ JOA) สอดคล้องกับการศึกษาในประเทศอังกฤษของ Lennox et al. (2019) ที่พบว่าการเปิดเผยความเสี่ยงจากการแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ (Risks of Material Misstatement) เพิ่มเติมในรายงานผู้สอบบัญชีแบบใหม่ (Expanded Audit Report) ไม่ได้ให้ข้อมูลแก่นักลงทุนเพิ่มเติมจากเดิม โดยวัดจากผลตอบแทนที่ผิดปกติสะสม (Cumulative Abnormal Return) 1 วันก่อน-หลัง และในวันที่มีการเผยแพร่รายงานของผู้สอบบัญชี ซึ่งผลวิจัยดังกล่าวเกิดจากนักลงทุนได้รับข้อมูลความเสี่ยงเหล่านั้นก่อนที่จะมีการรายงานไว้ในรายงานของผู้สอบบัญชีแล้ว เช่นเดียวกับ Gutierrez et al. (2018) ที่ศึกษาการปฏิกิริยาตอบสนองของนักลงทุนที่มีต่อการเปิดเผย KAMs โดยวัดจากผลตอบแทนที่ผิดปกติ และปริมาณซื้อขายที่ผิดปกติ (Abnormal Returns and Abnormal Trading Volume) พบว่า นักลงทุนไม่มีปฏิกิริยาตอบสนองต่อการเปิดเผย KAMs แต่อย่างใด

ในทางตรงกันข้าม Almulla & Bradbury (2018) ได้ทำการศึกษาผลกระทบของ KAMs ในปีแรกที่มีการเปิดเผยไว้ในรายงานของผู้สอบบัญชีในประเทศนิวซีแลนด์และปีถัดมา พบว่า การนำเสนอ KAMs ในรายงานของผู้สอบบัญชีส่งผลกระทบต่อราคาหุ้น (7 วันทำการหลังจากที่รายงานของผู้สอบบัญชีได้รับการเผยแพร่) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า KAMs เป็นข้อมูลที่มีคุณค่าเกี่ยวเนื่องกับการตัดสินใจ (Value Relevance) เนื่องจากส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุน สอดคล้องกับ Reid et al. (2018) ที่พบว่าการรายงานทางการเงินมีคุณภาพมากขึ้นหลังจากมีการบังคับใช้รายงานผู้สอบบัญชีแบบใหม่ (Expanded Audit Report) ในประเทศอังกฤษ โดยวัดจาก การลดลงของค่าสัมบูรณ์ของขนาดรายการคงค้างเกินปกติ (Absolute Abnormal Accruals) และการเพิ่มขึ้นของอัตราผลตอบแทนสะสมของตลาด (Cumulative Market Adjusted Return) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า KAMs ให้ข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการตัดสินใจของนักลงทุน

นอกจากการศึกษาในบริบทของตลาดที่พัฒนาแล้ว (Developed Market) ในตลาดเกิดใหม่ (Emerging Market) เช่น ประเทศไทย Srijunpetch (2017) ได้ทำการศึกษาผลกระทบของ KAM ที่มีต่อการตอบสนองของตลาดในปีแรกที่มีการกล่าวถึง KAMs ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชีของประเทศไทย และพบว่า จำนวนของ KAMs ไม่มีความสัมพันธ์กับการตอบสนองของตลาดด้านราคาแต่อย่างใด ซึ่งอาจเกิดจากการที่จำนวนของ KAMs ไม่สอดคล้องกับผลการดำเนินงานของกิจการ อย่างไรก็ตาม พบว่า KAMs มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการตอบสนองของตลาดด้านปริมาณ ซึ่งเกิดจากการที่นักลงทุนได้รับข้อมูลเรื่องสำคัญในการตรวจสอบมากขึ้นทำให้ตัดสินใจซื้อขายได้ง่ายขึ้น ส่วน Boonyanet & Promsen (2019) ได้ศึกษาข้อมูลของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยกลุ่ม SET100 โดยเปรียบเทียบผลกระทบของ KAMs ที่มีต่อราคาหุ้น 3 ช่วงคือ ในวันที่เผยแพร่รายงานของผู้สอบบัญชี รวมทั้ง 7 วันก่อนและหลังเผยแพร่พบว่า KAMs ทำให้ราคาหุ้นทั้ง 3 ช่วงต่างกันเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งแสดงว่า KAMs ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์เพียงเล็กน้อยแก่นักลงทุน อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์ตามประเภทของ KAMs พบว่า KAMs ที่เกี่ยวข้องกับการตั้งค่าเผื่อสำรองหนี้สงสัยจะสูญนั้นมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญเชิงบวกกับราคาหุ้น

โดยรวมแล้ว ผลของการวิจัยผลกระทบของ KAMs ที่มีต่อการตอบสนองของนักลงทุนยังคงมีทิศทางที่ไม่ชัดเจน จึงอาจยังพิสูจน์ไม่ได้แน่ชัดว่า KAMs มีคุณค่าในเชิงการให้ข้อมูลตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ หากวัดจากการตอบสนองของนักลงทุนเพียงอย่างเดียว

3. รายงานของผู้สอบบัญชีกับโอกาสที่จะเกิดการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป

นอกจากประโยชน์ในเชิงการให้ข้อมูลของรายงานของผู้สอบบัญชีที่มีต่อผู้ใช้งบการเงินจะถูกวัดผ่านการตอบสนองของนักลงทุนแล้ว งานวิจัยในอดีตยังศึกษาถึงประโยชน์ของรายงานของผู้สอบบัญชีในการพยากรณ์เหตุการณ์ในเชิงลบหรือใช้เป็นสัญญาณเตือนถึงคุณภาพของข้อมูลสำหรับผู้ใช้งบการเงิน โดยศึกษาความสามารถในการพยากรณ์โอกาสที่จะเกิดการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป (Subsequent Restatements)

งานวิจัยส่วนใหญ่เน้นศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสอบบัญชี ผู้สอบบัญชี หรือคุณลักษณะบริษัทที่มีต่อการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป เช่น Abbott et al. (2004) ที่พบว่าคุณลักษณะของคณะกรรมการตรวจสอบของบริษัทมีความสัมพันธ์กับการแก้ไขงบการเงิน และ Blankley et al. (2014) ที่พบความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างระยะเวลาในการออกรายงานของสอบบัญชี (Audit Report Lags) กับโอกาสที่จะเกิดการแก้ไขงบการเงินในอนาคต แต่จนถึงปัจจุบันยังมีงานวิจัยจำนวนไม่มากที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างรายงานของผู้สอบบัญชีกับการแก้ไขงบการเงิน โดย

Czerney et al. (2014) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรคหรือถ้อยคำอธิบายเพิ่มเติม (Explanatory Language) ในรายงานผู้สอบบัญชีแบบไม่มีเงื่อนไขที่มีต่อการเกิดการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป พบว่า งบการเงินของกิจการที่มีการเพิ่มวรรคหรือถ้อยคำอธิบายที่นอกเหนือไปจากถ้อยคำมาตรฐานในรายงานของผู้สอบบัญชีแบบไม่มีเงื่อนไข มีโอกาสที่จะถูกแก้ไขงบการเงินในปีถัดไปมากกว่างบการเงินของกิจการที่ไม่มีการเพิ่มวรรคหรือถ้อยคำอธิบายเพิ่มเติมดังกล่าว นอกจากนี้ยังพบอีกว่า การเพิ่มถ้อยคำอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับ การรวมกิจการ รายการเกี่ยวกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน และการใช้ดุลยพินิจของผู้บริหารในการประมาณการ สามารถพยากรณ์การเกิดการแก้ไขเรื่องดังกล่าวในงบการเงินปีถัดไปได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การเพิ่มข้อความหรือคำอธิบายเพิ่มเติมจากถ้อยคำมาตรฐานในรายงานผู้สอบบัญชี สามารถให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์เพิ่มเติมแก่ผู้ใช้ข้อมูลได้ โดยการส่งสัญญาณเตือนถึงคุณภาพของการรายงานทางการเงิน อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีงานวิจัยใดในอดีตที่ศึกษาความสามารถในการพยากรณ์การแก้ไขงบการเงินในปีถัดไปของ KAMs

การพัฒนาสมมุติฐาน

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ผลการวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของ KAMs ที่มีต่อการตอบสนองของนักลงทุนยังคงไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยส่วนใหญ่ศึกษาข้อมูล 1 ปีก่อนและหลังจากปีที่มีการนำเสนอ KAMs ไว้ในรายงานของผู้สอบบัญชี เพื่อเปรียบเทียบการตอบสนองของนักลงทุนที่มีต่อ KAMs ในปีแรกที่มีการกำหนดให้ผู้สอบบัญชีนำเสนอ KAMs ไว้ในรายงานของผู้สอบบัญชี และด้วยข้อจำกัดของข้อมูลที่ยังมีการเปิดเผย KAMs เพียงปีเดียว ผลการวิจัยในอดีตจึงอาจยังเห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ไม่ชัดเจนนัก รวมทั้งบางส่วนศึกษาผลกระทบของจำนวนของ KAMs ที่มีต่อการตอบสนองของนักลงทุน ซึ่งข้อมูลด้านปริมาณของ KAMs เพียงลำพังอาจยังไม่เพียงพอที่จะพิสูจน์คุณค่าในเชิงการให้ข้อมูลของ KAMs

เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการให้ผู้สอบบัญชีเพิ่มวรรค KAMs ในรายงานของผู้สอบบัญชีคือ การลดช่องว่างของข้อมูล (Information Gap) ด้วยการเพิ่มคุณค่าในเชิงการให้ข้อมูล (Informative value) เพื่อให้ผู้ใช้ข้อมูลจากงบการเงินเข้าใจกิจการและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับดุลยพินิจที่สำคัญของผู้บริหารมากขึ้น (FAP, 2016) ประโยชน์ของ KAMs จึงอาจอยู่ที่ข้อมูลเชิงคุณภาพของ KAMs ได้แก่ เนื้อหาหรือประเภทของเรื่องสำคัญที่นำเสนอมากกว่าข้อมูลด้านปริมาณเพียงอย่างเดียว

ประเภทของ KAMs นั้น จะแตกต่างไปตามคุณลักษณะของกิจการ ไม่ว่าจะเป็น ขนาด ความซับซ้อน ธรรมชาติของธุรกิจ และเหตุการณ์เฉพาะของกิจการนั้น ๆ (IASB, 2015a) รวมทั้งอุตสาหกรรมที่กิจการนั้น ๆ ดำเนินการอยู่ (EY, 2016) ดังนั้นผู้สอบบัญชีจึงต้องใช้วิจารณญาณของผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับประเภทของ KAMs ที่ควรสื่อสารในรายงานของผู้สอบบัญชี ทั้งนี้ ผู้สอบบัญชีต้องกำหนด KAMs โดยพิจารณาถึงเรื่องที่ต้องการความใส่ใจเป็นพิเศษในการปฏิบัติงานตรวจสอบ ซึ่งอาจเป็นเรื่องที่มีความเสี่ยงสูงในการแสดงข้อมูลขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ เรื่องที่ต้องใช้ดุลยพินิจที่สำคัญของผู้สอบบัญชี เช่น รายการที่เกี่ยวกับการใช้ดุลยพินิจที่สำคัญของผู้บริหารหรือประมาณการทางบัญชีที่มีความไม่แน่นอนอย่างมาก หรือผลกระทบจากการตรวจสอบเหตุการณ์หรือรายการที่สำคัญที่เกิดขึ้นระหว่างงวด (FAP, 2016)

งานวิจัยในอดีตได้ศึกษาประโยชน์ของการนำเสนอข้อมูลเพิ่มเติมจากถ้อยคำมาตรฐานในรายงานของผู้สอบบัญชี โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของข้อมูลกับการตอบสนองของนักลงทุน พบว่า การเปิดเผยข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับ ค่าใช้จ่ายหรือค่าใช้จ่ายอื่น การตัดจำหน่ายสินทรัพย์หมุนเวียน ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ และสัญญาระยะยาว มีความสัมพันธ์กับผลตอบแทนที่ผิดปกติสะสม (Bédard et al., 2018) นอกจากนี้ ยังพบว่า KAMs ที่เกี่ยวข้องกับการตั้งค่าเผื่อสำรองหนี้สงสัยจะสูญกับราคาหุ้นมีความสัมพันธ์กับราคาหุ้น (Boonyanet & Promsen, 2019) ผลการศึกษาเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าประโยชน์ในเชิงการให้ข้อมูลของ KAMs อาจขึ้นอยู่กับประเภทของ KAMs ที่นำเสนอต่อผู้ใช้ข้อมูล

อย่างไรก็ตาม การพิสูจน์คุณค่าในเชิงการให้ข้อมูลของ KAMs จากการตอบสนองของนักลงทุนเพียงอย่างเดียวอาจไม่ได้สะท้อนถึงประโยชน์ทั้งหมดของ KAMs ผลการวิจัยถึงประโยชน์ของการเพิ่มวรรคหรือถ้อยคำอธิบายเพิ่มเติม (Exploratory Languages) ในรายงานของผู้สอบบัญชี พบว่า การเพิ่มวรรคหรือถ้อยคำอธิบายเพิ่มเติมนอกเหนือจากถ้อยคำมาตรฐานในรายงานของผู้สอบบัญชีสามารถพยากรณ์การเกิดการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไปได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพิ่มถ้อยคำอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการรวมกิจการ รายการเกี่ยวกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน และการใช้ดุลยพินิจของผู้บริหารในการประมาณการ (Czerney et al., 2014) เนื่องจากการเพิ่มวรรค KAMs ไว้ในรายงานผู้สอบบัญชีมีลักษณะคล้ายคลึงกับ การเพิ่มวรรคหรือถ้อยคำอธิบายเพิ่มเติม ดังนั้นแม้จะไม่เคยมีงานวิจัยในอดีตใดที่ศึกษาถึงประโยชน์ของ KAMs ในเรื่องดังกล่าว แต่มีความเป็นไปได้ว่า KAMs อาจสามารถส่งสัญญาณเตือนหรือพยากรณ์การแก้ไขงบการเงินในปีถัดไปได้เช่นกัน จึงตั้งสมมติฐานในการวิจัย ดังนี้

H1: *ประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบที่นำเสนอในรายงานของผู้สอบบัญชี มีความสัมพันธ์กับการโอกาสที่จะเกิดการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป*

กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Model)

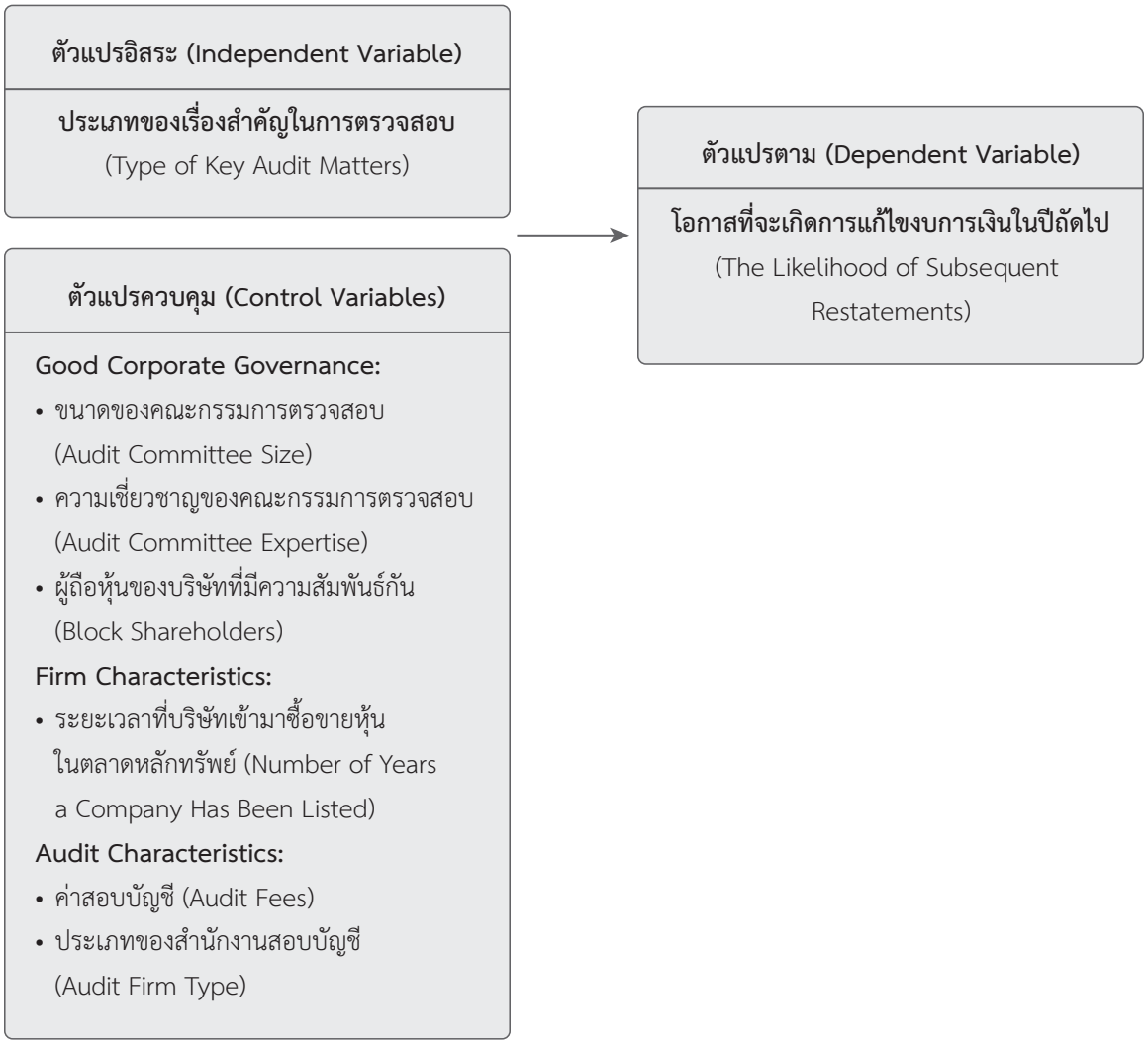

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Model)

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องสำคัญในการตรวจสอบที่นำเสนอไว้ในรายงานของผู้สอบบัญชีกับการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากรายงานของผู้สอบบัญชี งบการเงิน รายงานประจำปี และแบบ 56-1 ของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในปี พ.ศ. 2559 และปี พ.ศ. 2560 ที่มีการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไปคือ ปี พ.ศ. 2560 และ 2561 ตามลำดับ (ที่นอกเหนือไปจากการแก้ไขงบการเงิน เนื่องจากการถือใช้ปฏิบัตินโยบายการบัญชีก่อนการบังคับใช้สำหรับมาตรฐานรายงานทางการเงิน การถือใช้ปฏิบัติสำหรับนโยบาย

การบัญชีฉบับปรับปรุงใหม่ หรือการถือใช้ปฏิบัติสำหรับมาตรฐานรายงานทางการเงินฉบับใหม่) จำนวนทั้งสิ้น 94 บริษัท (ปี พ.ศ. 2559 จำนวน 48 บริษัท และปี พ.ศ. 2560 จำนวน 46 บริษัท) เนื่องจากปี พ.ศ. 2559 เป็นปีแรกที่มีการบังคับใช้มาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 701 ซึ่งได้กำหนดให้ผู้สอบบัญชีพิจารณานำเสนอ “เรื่องสำคัญในการตรวจสอบ” ไว้ในรายงานของผู้สอบบัญชี อย่างไรก็ตาม เมื่อใช้วิธีการจับคู่ตัวอย่าง (Match-pair Sample) ระหว่างบริษัทที่มีและไม่มีการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไปดังที่จะกล่าวในหัวข้อต่อไป พบว่า ไม่สามารถจับคู่ตัวอย่างได้จำนวน 5 บริษัท ดังนั้นคงเหลือข้อมูลที่ใช้ในการประมวลผลและวิเคราะห์ จำนวน 89 บริษัท (ปี พ.ศ. 2559 จำนวน 44 บริษัท และปี พ.ศ. 2560 จำนวน 45 บริษัท) หรือ 178 ชุดข้อมูล (บริษัทที่มีการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไปจำนวน 89 บริษัท และบริษัทที่ไม่มีการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป จำนวน 89 บริษัท) ทั้งนี้ ได้ทำการเลือกบริษัทที่ไม่มีการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป โดยเลือกตัวอย่างที่อยู่ในกลุ่มอุตสาหกรรมเดียวกัน ปีเดียวกัน และราคาตลาดใกล้เคียงกันกับบริษัทที่มีการแก้ไขงบการเงิน เพื่อนำไปทำการวิเคราะห์ด้วยการจับคู่ตัวอย่างต่อไป

จากนั้นได้นำข้อมูลดังกล่าวข้างต้นมาวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ 3 ประเภท ได้แก่ การวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกส์ (Logistic Regression Analysis) การจับคู่ตัวอย่าง (Match-Pair Sample) และการวิเคราะห์คุณลักษณะของคำรอบข้าง (Text-Parsing Technique) เพื่อทดสอบสมมติฐานในการวิจัย ดังนี้

1. การวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกส์ (Logistic Regression Analysis)

การศึกษานี้ได้พัฒนาโมเดลการถดถอยโลจิสติกส์ เพื่อที่ใช้ในการพยากรณ์โอกาสที่งบการเงินจะถูกแก้ไขในปีถัดไป โดยพัฒนาจากการศึกษาของ Abbott et al. (2004), Stanley & DeZoort (2007) และ Czerney et al. (2019) โดย Abbott et al. (2004) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของคณะกรรมการตรวจสอบ และการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป ส่วน Stanley & DeZoort (2007) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความยาวนานต่อเนื่องกันของการตอบรับงานสอบบัญชีสำหรับลูกค้ารายใดรายหนึ่งของสำนักงานสอบบัญชีและการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป ในขณะที่ Czerney et al. (2019) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเพิ่มคำอธิบายต่าง ๆ เช่น วรรคข้อมูลในวรรคเน้นข้อมูลและเหตุการณ์ วรรคเรื่องอื่น ในรายงานของผู้สอบบัญชีแบบไม่มีเงื่อนไขและโอกาสที่งบการเงินจะมีข้อผิดพลาด ที่วัดจากการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป

โมเดลการถดถอยโลจิสติกส์ที่ถูกพัฒนาขึ้นเป็นดังนี้

$$RE_{it+1} = \alpha + \beta_{1\text{-}20}T_R_{it} + \beta_{21}LAC_{it} + \beta_{22}ACE_{it} + \beta_{23}BS_{it} + \beta_{24}LYT_{it} + \beta_{25}LAF_{it} + \beta_{26}BIG_{it} + YFE + IDFE + \varepsilon_t$$

ตัวแปรตาม

RE_{it+1} = ตัวแปรหุ่น มีค่าเท่ากับ 1 หากงบการเงินของบริษัท “i” ปี “t” ถูกแก้ไขในปีถัดไป “t+1” และ 0 กรณีอื่น

ตัวแปรทดสอบ

T_R_{it} = ตัวแปรหุ่น มีค่าเท่ากับ 1 หากในรายงานของสอบบัญชี ของบริษัท “i” ปี “t” เปิดเผยประเด็น “T” และเหตุผล “R” และ 0 กรณีอื่น (มีทั้งสิ้น 20 ประเภทย่อย ซึ่งได้อธิบายไว้ในหัวข้อที่ 3 การวิเคราะห์คุณลักษณะของคำรอบข้าง)

ตัวแปรควบคุม

LAC_{it} = ลอการิทึมธรรมชาติของจำนวนคณะกรรมการตรวจสอบของบริษัท “i” ปี “t”

ACE_{it} = สัดส่วนของคณะกรรมการตรวจสอบของบริษัทที่มีปริญญาทางด้านการบัญชี “i” ปี “t”

BS_{it} = ร้อยละของผู้ถือหุ้นของบริษัทที่มีความสัมพันธ์กัน เช่น กลุ่มตระกูลเดียวกัน “i” ปี “t”

LYT_{it} = ลอการิทึมธรรมชาติของจำนวนปีที่บริษัท “i” เข้ามาซื้อขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ ณ ปี “t”

LAF_{it} = ลอการิทึมธรรมชาติของค่าสอบบัญชีของบริษัท “i” ปี “t”

$BIG4_{it}$ = ตัวแปรหุ่น มีค่าเท่ากับ 1 หากบริษัท “i” ปี “t” ถูกตรวจสอบโดยสำนักงานสอบบัญชี Big 4 และ 0 กรณีอื่น

YFE = ตัวแปรหุ่นแสดงผลกระทบเฉพาะของแต่ละอุตสาหกรรม (Year Fixed Effect)

IDFE = ตัวแปรหุ่นแสดงผลกระทบเฉพาะของแต่ละปี (Industry Fixed Effect)

i = 1,..., I ดัชนีบริษัท

t = 1,..., T ดัชนีปี

ตัวแปรควบคุมในสมการโมเดลการถดถอยโลจิสติกส์ อ้างอิงจากผลการการศึกษาของ Abbott et al. (2004), Stanley & DeZoort (2007) และ Czerney et al. (2019) โดย Abbott et al. (2004) พบว่า ลักษณะการกำกับดูแลที่ดี ซึ่งพิจารณาจากความเชี่ยวชาญของคณะกรรมการตรวจสอบที่วัดจากประสบการณ์ด้านบัญชี (ACE) จำนวนคณะกรรมการตรวจสอบ (LAC) และร้อยละของผู้ถือหุ้นที่มีความสัมพันธ์กัน (BS) (ที่มีค่าสูงสะท้อนให้เห็นถึงระดับการกำกับดูแลกิจการที่มีประสิทธิผลสูง) มีผลทำให้การแก้ไขงบการเงินในปีถัดมีโอกาสน้อยลง นอกจากนี้ Abbott et al. (2004) ยังพบอีกว่า ลักษณะเฉพาะของบริษัทคือ ระยะเวลาที่บริษัทเข้ามาซื้อขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ (LYT) มีผลต่อโอกาสที่จะเกิดการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป โดยบริษัทที่เข้ามาซื้อขายหุ้นในตลาดทรัพย์รายใหม่ ๆ มักมีปัญหาในการจัดทำรายงานทางการเงินตามข้อกำหนดของตลาดหลักทรัพย์ ดังนั้นโอกาสในการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไปจึงมีโอกาสสูง การวิจัยนี้ยังควบคุมคุณลักษณะของการสอบบัญชี ได้แก่ ค่าสอบบัญชี (LAF) และประเภทของสำนักงานสอบบัญชี (BIG4) ที่มีต่อการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไปด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ เนื่องจาก Stanley & DeZoort (2007) ใช้ค่าสอบบัญชี เพื่อควบคุมผลกระทบของความเป็นอิสระของผู้สอบบัญชีที่มีต่อโอกาสที่งบการเงินจะถูกแก้ไขในปีถัดไป และพบว่า ค่าสอบบัญชีมีผลในทิศทางบวกต่อโอกาสที่งบการเงินจะถูกแก้ไขในปีถัดไป Czerney et al. (2017) ควบคุมผลกระทบของประเภทของสำนักงานสอบบัญชีที่มีต่อการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป เพราะผู้ใช้งบการเงินมักจะสนใจเบื้องต้นว่างบการเงินตรวจสอบโดย Big 4 หรือไม่ และความเชื่อมั่นต่อการสอบบัญชีของ Big 4 ที่มีค่อนข้างสูง และ Czerney et al. (2017) พบว่า สำนักงานสอบบัญชี Big 4 มีผลในทิศทางลบต่อโอกาสที่งบการเงินจะถูกแก้ไขในปีถัดไป

2. การจับคู่ตัวอย่าง (Match-Pair Sample)

Rubin (1979) ระบุว่า การจับคู่ตัวอย่างนั้น เป็นการจับคู่ระหว่างกลุ่มทดลอง (Treatment Unit) และกลุ่มควบคุม (Control Unit) ที่มีความคล้ายคลึงกันในหลาย ๆ ตัวแปร Rubin (1979) ยังยกตัวอย่างระหว่างกลุ่มผู้สูบบุหรี่ (กลุ่มทดลอง) และกลุ่มผู้ไม่สูบบุหรี่ (กลุ่มควบคุม) โดยทั้งสองกลุ่มมีลักษณะที่เหมือนกันในหลาย ๆ ตัวแปรอิสระ เช่น อายุ น้ำหนัก ในขณะที่ Regression Adjustment เป็นการประมาณการความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและ

ตัวแปรตาม เช่น ระดับความดัน ในแต่ละกลุ่ม ดังนั้นนักวิจัยอาจใช้การจับคู่ตัวอย่างหรือ Regression Adjustment อย่างใดอย่างหนึ่งหรือใช้ควบคู่กัน การจับคู่ตัวอย่างอาจทำได้โดยการสุ่มหรือแบบตั้งใจ McKinlay (1977) ระบุว่าการใช้การจับคู่ตัวอย่างเป็นวิธีการที่เป็นที่นิยมและใช้แพร่หลายในการควบคุมความหลากหลายในกลุ่มตัวอย่าง ใช้กันมากในการศึกษาด้านการแพทย์และการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ การลดความหลากหลายในกลุ่มตัวอย่าง ในปัจจัยด้านอื่น ๆ ลงจะทำให้เห็นผลของความแตกต่างในประเด็นที่ต้องการจะศึกษาได้ดียิ่งขึ้น

การศึกษานี้ ใช้วิธีการจับคู่ระหว่างบริษัทที่งบการเงินถูกแก้ไขในปีถัดไปและบริษัทที่งบการเงินไม่ถูกแก้ไขในปีถัดไป เช่นเดียวกันกับการศึกษาของ Abbott et al. (2004) และ Stanley & DeZoort (2007) การจับคู่ทำโดยอ้างอิงกับกลุ่มอุตสาหกรรม ปี และมูลค่าของราคาตลาดของบริษัท บริษัทที่งบการเงินถูกแก้ไขในปีถัดไปและบริษัทที่งบการเงินไม่ถูกแก้ไขในปีถัดไปที่อยู่กลุ่มอุตสาหกรรมเดียวกัน ปีเดียวกัน และราคาตลาดใกล้เคียงกัน (แตกต่างกันไม่เกินร้อยละ 10) จะถูกจับคู่เข้าด้วยกัน

3. การวิเคราะห์คุณลักษณะของคำรอบข้าง (Text-Parsing Technique)

การศึกษานี้ประยุกต์ใช้การวิเคราะห์คุณลักษณะของคำรอบข้างตามการศึกษาของ Czerney et al. (2014) ที่ใช้จัดประเภทคำอธิบายต่าง ๆ ที่ถูกเพิ่มไว้ในรายงานของผู้สอบบัญชีแบบไม่มีเงื่อนไข เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ของถ้อยคำต่าง ๆ ดังกล่าวและความเสี่ยงที่งบการเงินจะมีข้อผิดพลาด ในการจัดประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีของกลุ่มตัวอย่าง ในเบื้องต้น งานวิจัยนี้ได้ประยุกต์ใช้การจัดประเภทของ The Financial Reporting Council (2016), PwC (2017) และ KPMG (2017) จำนวน 14 ประเภท ได้แก่ 1) การรวมกิจการ (ACQM) 2) มูลค่าของสินทรัพย์ชีวภาพ (BIO) 3) มูลค่าของค่าความนิยมและสินทรัพย์ไม่มีตัวตน (GW) 4) มูลค่าของสินค้าคงเหลือ (INVEN) 5) มูลค่าของเงินลงทุน (INVEST) 6) คดีความฟ้องร้องและข้อพิพาท (LEGAL) 7) รายการสำรองและรายการค้างจ่าย (PRO) 8) มูลค่าของที่ดินอาคารและอุปกรณ์ (PPE) 9) มูลค่าของลูกหนี้การค้า (AR) 10) การรับรู้รายได้ (REV) 11) ภาษี (TAX) 12) มูลค่าของอสังหาริมทรัพย์ เพื่อการลงทุน (INVP) 13) มูลค่าของอสังหาริมทรัพย์ (REAL) และ 14) อื่น ๆ (OTHER)

นอกจากนี้ งานวิจัยนี้มีการจัดประเภทสาเหตุที่ผู้สอบบัญชีพิจารณา KAMs แต่ละประเภทข้างต้นถือเป็นเรื่องใดใน 3 ประเภทตามมาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 701 การสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต ได้แก่ 1) เป็นเรื่องประเมินไว้ว่ามีความเสี่ยงสูงในการแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ (R) 2) เป็นเรื่องต้องการใช้ดุลยพินิจที่สำคัญ รวมถึงประมาณการทางบัญชีที่มีความไม่แน่นอนอย่างมาก (J) และ 3) เป็นเหตุการณ์หรือรายการที่สำคัญที่เกิดขึ้นระหว่างงวดที่มีผลกระทบต่อการตรวจสอบ (E) การจัดประเภทโดยใช้หลักการทั้งหมดข้างต้นทำให้มี KAMs ที่สนใจศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 42 ประเภท (14 ประเภท คูณด้วย 3 สาเหตุ)

อย่างไรก็ตาม จากการเก็บข้อมูลตัวแปรประเภทของ KAMs เบื้องต้น พบว่า KAMs จำนวน 13 ประเภท ไม่มีค่าสังเกตทั้งในบริษัทที่มีและไม่มีการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป ได้แก่ *ACQM_J ACQM_R BIO_R BIO_E GW_E LEGAL_E PRO_E AR_E TAX_E INVP_R, INVP_E REAL_R* และ *REAL_E* รวมทั้งมี KAMs อีกจำนวน 9 ประเภท ที่มีค่าสังเกตเพียงกรณีเดียว (มีหรือไม่มีการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป) ได้แก่ *GW_R INVEN_E LEGAL_R PRO_R PPE_R PPE_E AR_R REV_E* และ *TAX_R* ทั้งนี้ เนื่องจากงานวิจัยนี้ใช้เทคนิคการจับคู่ตัวอย่าง จึงสามารถทำการศึกษา KAMs ที่มี

ค่าสังเกตทั้งในกรณีที่มีและไม่มีการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไปเท่านั้น จำนวนทั้งสิ้น 20 ประเภท ได้แก่ *ACQM_E, BIO_J, GW_J, INVEN_J, INVEN_R, INVEST_J, INVEST_R, INVEST_E, LEGAL_J, PRO_J, PPE_J, AR_J, REV_J, REV_R, TAX_J, INVP_J, REAL_J, OTHER_J, OTHER_R,* และ *OTHER_E* (ดังที่แสดงไว้เป็นลำดับที่ 1–20 ในตารางที่ 1 และ 2)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา

ตารางที่ 1 ที่แสดงสถิติเชิงพรรณนาและความแตกต่างระหว่างบริษัทที่ไม่มีการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป และบริษัทที่มีการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป พบว่า รายงานของผู้สอบบัญชีของทั้ง 2 กลุ่ม มีการเปิดเผย KAMs ที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้รายได้ที่เป็นเรื่องซึ่งประเมินไว้ว่ามีความเสี่ยงสูงในการแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ (*REV_R*) มากที่สุด คิดเป็น 36% และ 34% ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม บริษัทที่มีการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไปมี KAMs ในเรื่องที่เกี่ยวกับการรวมกิจการ ที่เป็นเหตุการณ์หรือรายการที่สำคัญที่เกิดขึ้นระหว่างงวดที่มีผลกระทบต่อการตรวจสอบ (*ACQM_E*) มากกว่าบริษัทที่ไม่มีการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป โดยมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($\bar{x}$ = 0.25 *vs.* 0.07) นอกจากนี้ บริษัทที่มีการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไปยังใช้ผู้สอบบัญชีขนาดใหญ่ 4 แห่ง (BIG 4) น้อยกว่าบริษัทที่ไม่มีการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไปอีกด้วย โดยมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($\bar{x}$ = 0.45 *vs.* 0.73) ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในเรื่องจำนวนคณะกรรมการตรวจสอบ (LAC) สัดส่วนของคณะกรรมการตรวจสอบที่มีปริญญาทางด้านการบัญชี (ACE) ร้อยละของผู้ถือหุ้นที่มีความสัมพันธ์กัน (BS) จำนวนปีที่บริษัทเข้ามาซื้อขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ (LTY) ค่าสอบบัญชีของบริษัท (LAF) ดังนั้นอาจอนุมานในเบื้องต้นได้ว่า KAMs เกี่ยวกับการรวมกิจการ ที่เป็นเหตุการณ์หรือรายการที่สำคัญที่เกิดขึ้นระหว่างงวดที่มีผลกระทบต่อการตรวจสอบ และประเภทของสำนักงานสอบบัญชีเป็นสัญญาณเตือนของการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป

การทดสอบสหพันธ์ของตัวแปรโดยใช้ Spearman Correlation (ไม่ได้แสดงตาราง) พบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามคือ *RE* กับตัวแปรที่ต้องการทดสอบ *ACQM_E* และกับตัวแปรควบคุม *BIG* โดย *RE* กับ *ACQM_E* มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ +0.25 และที่ระดับ $P < 0.000$ ในขณะที่ *RE* กับ *BIG* มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ –0.29 และที่ระดับ $P < 0.000$ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหากผู้สอบบัญชีเปิดเผย KAMs เกี่ยวกับการรวมกิจการที่เป็นเหตุการณ์ที่มีผลต่องบการเงินในงวดปัจจุบัน งบการเงินดังกล่าวมีโอกาสเป็นไปได้สูงที่จะถูกแก้ไขในปีถัดไป ทั้งนี้เพราะการรวมกิจการเป็นรายการที่สลับซับซ้อน เนื่องด้วยข้อกำหนดของกฎหมายและสัญญา และแนวปฏิบัติทางบัญชี ในขณะเดียวกันงบการเงินที่ตรวจสอบโดยสำนักงานสอบบัญชี Big 4 (*BIG*) มีโอกาสน้อยกว่าที่จะถูกแก้ไขในปีถัดไป เมื่อเทียบกับงบการเงินที่ตรวจสอบโดยสำนักงานสอบบัญชีที่ไม่ใช่ Big 4 ทั้งนี้ อาจเนื่องจากสำนักงานสอบบัญชี Big 4 มีความกังวลเกี่ยวกับชื่อเสียงของตนเองและผลกระทบที่ตามมาของการที่งบการเงินถูกแก้ไขในปีถัดไป

สำหรับสหสัมพันธ์ระหว่างกันของตัวแปรอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากสหสัมพันธ์กับตัวแปรตาม *RE* ส่วนใหญ่ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรแต่ละคู่ที่มีนัยสำคัญทางสถิติมีค่าต่ำ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงสุดคือ ระหว่าง *BIG* กับ *LAF* เท่ากับ +0.40 และที่ระดับ $P < 0.000$ และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ต่ำสุดคือ ระหว่าง *BIG* กับ *REV_R* เท่ากับ –0.30 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $P < 0.000$ การทดสอบค่า VIF พบว่า ค่าเฉลี่ยของของค่า VIF คือ 1.53 ตัวแปรที่มีค่า

VIF สูงสุดคือ *REV_R* เท่ากับ 2.27 ซึ่งต่ำกว่า 10 ดังนั้นจึงสรุปได้สมการโมเดลการถดถอยโลจิสติกส์ปราศจากปัญหา Multicollinearity

ตารางที่ 1 สถิติเชิงพรรณนาและความแตกต่างระหว่างบริษัทที่ไม่มีการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไปและบริษัทที่มีการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป

ตัวแปร	บริษัทที่ไม่มีการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป (n = 89)				บริษัทที่มีการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป (n = 89)				Two-sample Wilcoxon rank-sumTest
	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ค่าต่ำสุด (Min)	ค่าสูงสุด (Max)	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ค่าต่ำสุด (Min)	ค่าสูงสุด (Max)	*p*-value
(1) ACQM_E	0.07	0.25	0.00	1.00	0.25	0.43	0.00	1.00	0.001***
(2) BIO_J	0.04	0.21	0.00	1.00	0.03	0.18	0.00	1.00	0.701
(3) GW_J	0.20	0.40	0.00	1.00	0.22	0.42	0.00	1.00	0.715
(4) INVEN_J	0.21	0.41	0.00	1.00	0.26	0.44	0.00	1.00	0.481
(5) INVEN_R	0.03	0.18	0.00	1.00	0.04	0.21	0.00	1.00	0.701
(6) INVEST_J	0.12	0.33	0.00	1.00	0.22	0.42	0.00	1.00	0.076*
(7) INVEST_R	0.01	0.11	0.00	1.00	0.07	0.25	0.00	1.00	0.055*
(8) INVEST_E	0.01	0.11	0.00	1.00	0.01	0.11	0.00	1.00	1.000
(9) LEGAL_J	0.06	0.23	0.00	1.00	0.06	0.23	0.00	1.00	1.000
(10) PRO_J	0.01	0.11	0.00	1.00	0.07	0.25	0.00	1.00	0.055*
(11) PPE_J	0.25	0.43	0.00	1.00	0.21	0.41	0.00	1.00	0.594
(12) AR_J	0.16	0.37	0.00	1.00	0.18	0.39	0.00	1.00	0.690
(13) REV_J	0.13	0.34	0.00	1.00	0.12	0.33	0.00	1.00	0.824
(14) REV_R	0.36	0.48	0.00	1.00	0.34	0.48	0.00	1.00	0.754
(15) TAX_J	0.07	0.25	0.00	1.00	0.04	0.21	0.00	1.00	0.516
(16) INVP_J	0.07	0.25	0.00	1.00	0.04	0.21	0.00	1.00	0.516
(17) REAL_J	0.03	0.18	0.00	1.00	0.04	0.21	0.00	1.00	0.701
(18) OTHER_J	0.06	0.23	0.00	1.00	0.04	0.21	0.00	1.00	0.733
(19) OTHER_R	0.07	0.25	0.00	1.00	0.08	0.27	0.00	1.00	0.774
(20) OTHER_E	0.02	0.15	0.00	1.00	0.01	0.11	0.00	1.00	0.562
(21) LAC	1.13	0.10	1.10	1.61	1.15	0.11	1.10	1.39	0.218
(22) ACE	0.24	0.24	0.00	1.00	0.27	0.23	0.00	1.00	0.326
(23) BS	0.20	0.24	0.00	0.87	0.22	0.23	0.00	0.84	0.574
(24) LTY	1.13	0.10	1.10	1.61	0.45	0.50	0.00	1.00	0.161
(25) LAF	14.82	1.02	13.02	18.76	14.84	0.78	12.90	16.57	0.294
(26) BIG4	0.73	0.45	0.00	1.00	0.45	0.50	0.00	1.00	0.000***

หมายเหตุ: ***, * ระดับนัยสำคัญที่ 0.01 และ 0.10 (two-tailed) ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงอนุมาน

ตารางที่ 2 แสดงผลจากโมเดลการถดถอยโลจิสติกส์ โดยมีค่า ROC เท่ากับ 0.82 และ Pseudo R-square เท่ากับ 0.25 โดยพบว่า KAMs จำนวน 6 ประเภท มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับโอกาสที่จะเกิดการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ KAMs เกี่ยวกับการรวมกิจการที่เป็นเหตุการณ์ที่มีผลต่องบการเงินในงวดปัจจุบัน (*ACQM_E*) (p = 0.000) สินค้าคงเหลือที่จำเป็นต้องใช้ดุลยพินิจ เช่น ประมาณการค่าเผื่อสินค้าเสื่อมสภาพล้าสมัย (*INVEN_J*) (p = 0.045) เงินลงทุนที่จำเป็นต้องใช้ดุลยพินิจ เช่น การด้อยค่าของเงินลงทุน โดยเฉพาะเงินลงทุนในบริษัทย่อย (*INVES_J*) (p = 0.028) มูลค่าของเงินลงทุนที่เป็นรายการที่มีความเสี่ยงอย่างเป็นสาระสำคัญ (*INVES_R*) (p = 0.024) รายการสำรองและรายการค้างจ่ายที่เป็นรายการที่จำเป็นต้องใช้ดุลยพินิจ (*PRO_J*) (p = 0.049) และการรับรู้รายได้ที่เป็นรายการที่มีความเสี่ยงอย่างเป็นสาระสำคัญ (*REV_R*) (p = 0.058)

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกส์ (Logistic Regression Analysis): ประเภทของ KAMs กับโอกาสที่จะเกิดการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป

Subsequent Restatement (RE)			Subsequent Restatement (RE)		
Variables:	**Coefficient**	**P-Value**	**Variables:**	**Coefficient**	**P-Value**
(1) ACQM_E	2.567***	0.000	*(16) INVP_J*	0.419	0.669
(2) BIO_J	–1.491	0.226	*(17) REAL_J*	1.149	0.277
(3) GW_J	0.256	0.653	*(18) OTHER_J*	–0.668	0.495
(4) INVEN_J	1.046**	0.045	*(19) OTHER_R*	0.966	0.205
(5) INVEN_R	1.282	0.225	*(20) OTHER_E*	–0.317	0.838
(6) INVES_J	1.252**	0.028	*(21) LAC*	1.130	0.554
(7) INVES_R	3.141**	0.024	*(22) ACE*	0.393	0.630
(8) INVES_E	–0.883	0.683	*(23) BS*	–0.303	0.746
(9) LEGAL_J	–1.052	0.301	*(24) LYT*	0.218	0.438
(10) PRO_J	2.511**	0.049	*(25) LAF*	0.018	0.947
(11) PPE_J	–0.007	0.990	*(26) BIG*	–2.225***	0.000
(12) AR_J	–0.188	0.742	*YFE*	Included	
(13) REV_J	0.590	0.397	*IDFE*	Included	
(14) REV_R	0.903*	0.058	*Constant*	–0.324	0.944
(15) TAX_J	–0.150	0.854	*N*	178	

หมายเหตุ: ***, **, * ระดับนัยสาคัญที่ 0.01, 0.05 และ 0.10 (one-tailed) ตามลำดับ

การทดสอบความถูกต้องของการพยากรณ์ใช้วิธีทดสอบตาม Dechow et al. (2011) โดยใช้การเปรียบเทียบค่าที่ได้จากการพยากรณ์จากสมการถดถอยโลจิสติกส์กับการแก้ไขงบการเงินที่เกิดขึ้นจริง และใช้ความน่าจะเป็นที่ 0.50 เป็นค่าอ้างอิงในการพยากรณ์ความถูกต้อง (> = 0.5 มีโอกาสถูกแก้ไข) เนื่องจากการวิจัยนี้ใช้การจับคู่ตัวอย่าง ดังนั้นแต่ละค่าสังเกตจึงมีความน่าจะเป็นที่งบการเงินจะถูกหรือไม่ถูกแก้ไขเท่า ๆ กัน ผลการทดสอบพบว่า โมเดลการถดถอยโลจิสติกส์ของการวิจัยนี้มีความถูกต้องของการพยากรณ์โอกาสที่จะเกิดการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไปได้อยู่ที่ร้อยละ 72

จากผลการวิจัยดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า การเปิดเผย KAMs ทั้ง 6 ประเภทดังกล่าวข้างต้นมีความสัมพันธ์กับโอกาสที่จะเกิดการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป โดยทำให้โอกาสที่จะเกิดการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไปเพิ่มสูงขึ้น จึงยอมรับสมมติฐาน H1: *ประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบที่นำเสนอในรายงานของผู้สอบบัญชี มีความสัมพันธ์กับการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป* ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการรวมกิจการเป็นสถานการณ์สำคัญที่มีผลต่องบการเงินในงวดปัจจุบัน เพราะถือได้ว่าเป็นรายการที่มีความสลับซับซ้อน เนื่องด้วยข้อกำหนดของกฎหมายและสัญญา และแนวปฏิบัติทางบัญชี KAMs ที่เป็นรายการที่จำเป็นต้องใช้ดุลยพินิจในการวัดมูลค่าของรายการและการประมาณการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รายการสำรองและรายการค้างจ่าย และรายการสินค้าคงเหลือ เป็นรายการที่มีความไม่แน่นอนสูง ส่วน KAMs เกี่ยวกับเงินลงทุนที่เป็นรายการที่จำเป็นต้องใช้ดุลยพินิจ มักจะเกี่ยวข้องกับการพิจารณาการด้อยค่าของเงินลงทุน สำหรับ KAMs เกี่ยวกับเงินลงทุนที่เป็นรายการที่มีความเสี่ยงอย่างเป็นนัยสำคัญ ทั้งนี้ รายการเงินลงทุนมักจะเป็นรายการที่มีสาระสำคัญสูงในงบการเงิน ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า การที่ผู้สอบบัญชีเปิดเผย KAMs เรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นสัญญาณเตือนถึงโอกาสที่งบการเงินจะถูกแก้ไขในปีถัดไป

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบอีกว่า สำนักงานสอบบัญชี Big 4 (BIG) มีความสัมพันธ์เชิงลบกับโอกาสที่จะเกิดการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป (p = 0.000) แสดงให้เห็นว่า งบการเงินที่ถูกตรวจสอบโดยสำนักงานสอบบัญชี Big 4 มีโอกาสที่จะถูกแก้ไขในปีถัดไปน้อยกว่างบการเงินที่ถูกตรวจสอบโดยสำนักงานสอบบัญชีอื่นที่ไม่ใช่ Big 4 ทั้งนี้ อาจเนื่องจากสำนักงานสอบบัญชี Big 4 มีความกังวลว่า การแก้ไขงบการเงินในปีถัดไปอาจส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงของตน เพราะการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไปแสดงให้เห็นถึงคุณภาพการสอบบัญชีคุณภาพที่ต่ำ (DeFond & Zhang, 2014) รวมถึงนำไปสู่การถูกตรวจสอบโดยหน่วยงานกำกับดูแลและสื่อ (Francis, Michas, & Yu, 2013) ส่วนการกำกับดูแลกิจการที่ดี ไม่ว่าจะเป็น จำนวนคณะกรรมการตรวจสอบของบริษัท (LAC) สัดส่วนของคณะกรรมการตรวจสอบของบริษัทที่มีปริญญาทางด้านการบัญชี (ACE) และจำนวนผู้ถือหุ้นของบริษัทที่มีความสัมพันธ์กัน (BS) ลักษณะเฉพาะของบริษัทที่พิจารณาจากจำนวนปีที่บริษัทเข้ามาซื้อขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ (LYT) และลักษณะของการสอบบัญชี ที่พิจารณาจากค่าสอบบัญชีของบริษัท (LAF) ไม่มีผลต่อโอกาสที่งบการเงินจะถูกแก้ไขในปีถัดไป

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

หน่วยงานกำกับดูแล องค์กรวิชาชีพ และผู้ใช้งบการเงินคาดหวังว่า การเพิ่มวรรค KAMs ไว้ในรายงานของผู้สอบบัญชีจะช่วยลดช่องว่างของข้อมูล (Information Gap) ระหว่างผู้สอบบัญชีและผู้ใช้ข้อมูล รวมถึงเพิ่มคุณค่าในเชิงการให้ข้อมูล (Informative Value) ของรายงานของผู้สอบบัญชี การวิจัยนี้ใช้วิธีการจับคู่ระหว่างบริษัทที่งบการเงินถูกแก้ไขในปีถัดไปและบริษัทที่งบการเงินไม่ถูกแก้ไขในปีถัดไป การจับคู่ทำโดยอ้างอิงกับกลุ่มอุตสาหกรรม ปี และมูลค่าของราคาตลาดของบริษัท บริษัทที่งบการเงินถูกแก้ไขในปีถัดไปและบริษัทที่งบการเงินไม่ถูกแก้ไขในปีถัดไปที่อยู่กลุ่มอุตสาหกรรมเดียวกัน

ปีเดียวกัน และราคาตลาดใกล้เคียงกัน โดยวิธีการจับคู่นี้เป็นที่นิยมและใช้แพร่หลายในการควบคุมความหลากหลายในกลุ่มตัวอย่าง ทำให้เห็นผลของความแตกต่างในประเด็นที่ต้องการจะศึกษาได้ดียิ่งขึ้น

ผลการวิจัยภาพรวม พบว่า ประเภทของ KAMs ที่เปิดเผยในรายงานของผู้สอบบัญชี มีความสัมพันธ์กับการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป ซึ่งสอดคล้องกับ Czerney et al. (2014) ที่พบว่า การเพิ่มข้อมูลหรือเหตุการณ์ที่เน้น (Emphasis of matters) สามารถพยากรณ์การเกิดการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไปได้ ซึ่งทั้ง KAMs และข้อมูลเหตุการณ์ที่เน้น (Emphasis of matters) นั้นต่างก็เป็นการถือเป็นการเพิ่มวรรคอธิบายหรือถ้อยคำอธิบายเพิ่มเติมนอกเหนือจากถ้อยคำมาตรฐานในรายงานของผู้สอบบัญชี (Explanatory language) ทั้งสิ้นแต่ในบริบทที่ต่างกัน ดังนั้นผลการวิจัยทั้งในอดีตและปัจจุบันได้แสดงให้เห็นว่า การเพิ่มวรรคอธิบายหรือถ้อยคำอธิบายเพิ่มเติมนอกเหนือจากถ้อยคำมาตรฐานในรายงานของผู้สอบบัญชีสามารถช่วยเพิ่มคุณค่าในเชิงการให้ข้อมูล (Informative value) ให้แก่รายงานของผู้สอบบัญชีได้ ด้วยการส่งสัญญาณเตือนถึงคุณภาพของงบการเงินให้แก่ผู้ใช้ข้อมูลได้นำไปใช้ในการประเมินความเสี่ยงและตัดสินใจต่อไป

นอกจากนี้ ผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับ Bédard et al. (2018) และ Boonyanet & Promsen (2019) ที่พบว่าประเภทของ KAMs ที่เปิดเผยไว้ในรายงานของผู้สอบบัญชีมีผลต่อการตอบสนองของนักลงทุน แม้ว่าการศึกษาพฤติกรรมของนักลงทุนจะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าในเชิงการให้ข้อมูล (Informative value) ผ่านการสังเกตการเปลี่ยนแปลงในราคาหุ้นหรือผลตอบแทนจากการลงทุน แต่ประโยชน์ของ KAMs ในแง่ของการส่งสัญญาณเตือนล่วงหน้าให้กับผู้ใช้ข้อมูลได้ทราบถึงคุณภาพของข้อมูลที่อยู่ในงบการเงินเช่นงานวิจัยนี้ ก็เป็นการวัดคุณค่าในเชิงการให้ข้อมูล (Informative value) ในอีกมิติหนึ่ง จึงอาจกล่าวได้ว่า ประเภทของ KAMs ที่เปิดเผยไว้ในรายงานของผู้สอบบัญชี เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าในเชิงการให้ข้อมูลของรายงานผู้สอบบัญชี

จากการวิเคราะห์ประเภทของ KAMs พบว่า KAMs แต่ละประเภทมีผลต่อผู้ใช้ข้อมูลแตกต่างกัน โดย KAMs เกี่ยวกับ 1) การรวมกิจการที่เป็นเหตุการณ์ที่มีผลต่องบการเงินในงวดปัจจุบัน 2) สินค้าคงเหลือที่จำเป็นต้องใช้ดุลยพินิจ 3) เงินลงทุนที่จำเป็นต้องใช้ดุลยพินิจ 4) เงินลงทุนที่เป็นรายการที่มีความเสี่ยงอย่างเป็นสาระสำคัญ 5) รายการสำรองและรายการค้างจ่ายที่เป็นรายการที่จำเป็นต้องใช้ดุลยพินิจ และ 6) การรับรู้รายได้ที่จำเป็นต้องใช้ดุลยพินิจล้วนแต่เพิ่มโอกาสที่งบการเงินจะถูกแก้ไขในปีถัดไป ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ Czerney et al. (2014) ที่พบว่า การเพิ่มวรรคหรือถ้อยคำอธิบายที่เกี่ยวข้องกับการรวมกิจการพยากรณ์การเกิดการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไปได้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการรวมกิจการเป็นสถานการณ์สำคัญที่มีผลต่องบการเงินในงวดปัจจุบัน เพราะถือได้ว่าเป็นรายการที่มีความสลับซับซ้อนเนื่องด้วยข้อกำหนดของกฎหมายและสัญญา นอกจากนี้บริษัทจำเป็นต้องประเมินมูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์ที่ระบุได้และหนี้สินที่รับโอนมา ตลอดจนการพิจารณาราคาซื้อกิจการและพิจารณาอายุการให้ประโยชน์ของสินทรัพย์ไม่มีตัวตนด้วยเช่นกัน ซึ่งประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าว อาจมีผลต่อมูลค่าของค่าความนิยมและสินทรัพย์ไม่มีตัวตนในปีถัดไป

นอกจากนี้ รายการที่จำเป็นต้องใช้ดุลยพินิจในการวัดมูลค่าของรายการและการประมาณการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รายการสำรองและรายการค้างจ่าย เช่น ผลประโยชน์พนักงาน ค่าใช้จ่ายในการขายและประชาสัมพันธ์ค้างจ่าย สำรองสำหรับสินค้ารับคืน และรายการสินค้าคงเหลือ เช่น ประมาณการค่าเผื่อสินค้าเสื่อมสภาพล้าสมัย การรับรู้รายได้ เช่น การรับรู้รายได้ตามสัญญาก่อสร้าง การรับรู้รายได้ตามอัตราส่วนงานที่ทำเสร็จ รายการเหล่านี้ เป็นรายการที่มีมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความครบถ้วนและความสมเหตุสมผลของรายการ ส่วน KAMs เกี่ยวกับเงินลงทุนที่เป็นรายการที่จำเป็นต้องใช้ดุลยพินิจซึ่งมักจะเกี่ยวข้องกับการพิจารณาการด้อยค่าของเงินลงทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงินลงทุนในบริษัทย่อย ในการประเมิน

การด้อยค่าเงินลงทุนในบริษัทย่อยนั้น ผู้บริหารของบริษัทจำเป็นต้องใช้ดุลยพินิจในการประมาณการกระแสเงินสด พิจารณาข้อสมมติฐาน อัตราคิดลด อัตราการเติบโต ดังนั้นมูลค่าของเงินลงทุนจึงเป็นรายการที่มีความไม่แน่นอนสูง ส่วน KAMs เกี่ยวกับเงินลงทุนที่เป็นรายการที่มีความเสี่ยงอย่างเป็นนัยสำคัญ ทั้งนี้ รายการเงินลงทุนมักจะเป็นรายการที่มีสาระสำคัญสูงในงบการเงิน หากมูลค่าเงินลงทุนผิดไป ย่อมทำให้งบการเงินแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ

ดังนั้นผู้ใช้งบการเงิน รวมทั้งหน่วยงานกำกับดูแลควรให้ความสนใจกับหน้ารายงานผู้สอบบัญชี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของ KAMs โดยผู้ใช้งบการเงินควรมีความระมัดระวังมากขึ้นหากผู้สอบบัญชีเปิดเผย KAMs ในบางเรื่อง เช่น การรวมกิจการ สินค้าคงเหลือ เงินลงทุน การตั้งรายการสำรอง และการรับรู้รายได้

งานวิจัยพบข้อจำกัดในเรื่องของข้อมูล เนื่องจากเพิ่งเริ่มมีการเปิดเผย KAMs ใน พ.ศ. 2559 ทำให้สามารถใช้ข้อมูลการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไปได้เพียงแค่ 2 ปีเท่านั้นคือ พ.ศ. 2560 และ 2561 ทั้งนี้ ผลกระทบของการเปิดเผย KAMs ที่มีต่อการแก้ไขงบการเงินอาจยังเห็นได้ไม่ชัดเจนนักในระยะสั้น ดังนั้นการศึกษาในอนาคต อาจทำได้โดยการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผย KAMs และการแก้ไขงบการเงินในระยะยาว

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยแรกที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของ KAMs กับการส่งสัญญาณเตือนถึงโอกาสที่จะเกิดการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป โดยใช้ข้อมูลตัวอย่างของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยภายหลังการบังคับใช้มาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 701 ทั้งนี้ มีงานวิจัยจำนวนไม่มากนักที่สามารถแสดงหลักฐานเชิงประจักษ์ให้เห็นถึงประโยชน์ของการนำเสนอ KAMs ไว้ในรายงานของผู้สอบบัญชี และส่วนใหญ่จะศึกษาประโยชน์ของ KAMs โดยวัดจากพฤติกรรมของนักลงทุน แต่งานวิจัยนี้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าในเชิงการให้ข้อมูล (Informative Value) โดยพบว่า ประเภทของ KAMs มีความสัมพันธ์กับโอกาสที่จะเกิดการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไป อีกทั้งงานวิจัยนี้ยังได้ทำการศึกษาประโยชน์ของ KAMs ในบริบทของตลาดเกิดใหม่ (Emerging Market) ซึ่งมีบริบทที่แตกต่างไปจากงานวิจัยเกี่ยวกับ KAMs ส่วนใหญ่ที่วิเคราะห์ข้อมูลจากตลาดที่พัฒนาแล้ว (Developed Market)

งานวิจัยนี้ยังได้ใช้ข้อมูล KAMs ในปี พ.ศ. 2559 และ 2560 นั่นคือ ปีแรกและปีที่สองภายหลังการบังคับใช้มาตรฐานการสอบบัญชีรหัส 701 ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบของการเปิดเผย KAMs ได้ชัดเจนกว่างานวิจัยในอดีตส่วนใหญ่ได้ทำการศึกษาการเปิดเผย KAMs ในปีแรกเพียงปีเดียว

ผลการวิจัยนี้เป็นประโยชน์สำหรับผู้ใช้งบการเงินและรายงานของผู้สอบบัญชี เช่น ผู้ถือหุ้น นักลงทุน ผู้บริหาร และผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มอื่น ๆ โดยแสดงให้เห็นเป็นรูปธรรมว่า ข้อมูลที่ผู้สอบบัญชีนำเสนอไว้ในรายงานของผู้สอบบัญชีนั้นมีประโยชน์ต่อการตัดสินใจ โดยสามารถใช้ KAMs เป็นหนึ่งในสัญญาณเตือนเกี่ยวกับคุณภาพการรายงานทางการเงิน ทั้งนี้ ประเภทของ KAMs ที่แตกต่างกันมีผลต่อโอกาสที่จะเกิดการแก้ไขงบการเงินในปีถัดไปแตกต่างกันไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง KAMs ที่เกี่ยวข้องกับ การรวมกิจการที่เป็นเหตุการณ์ที่มีผลต่องบการเงินในงวดปัจจุบัน สินค้าคงเหลือที่จำเป็นต้องใช้ดุลยพินิจ เงินลงทุนที่จำเป็นต้องใช้ดุลยพินิจ เงินลงทุนที่เป็นรายการที่มีความเสี่ยงอย่างเป็นสาระสำคัญ รายการสำรองและรายการค้างจ่ายที่เป็นรายการที่จำเป็นต้องใช้ดุลยพินิจ และการรับรู้รายได้ที่จำเป็นต้องใช้ดุลยพินิจล้วนแต่เพิ่มโอกาสที่งบการเงินจะถูกแก้ไขในปีถัดไป ดังนั้นผู้ใช้ข้อมูลจึงควรให้ความสำคัญกับเนื้อหาของ KAMs ที่เปิดเผยไว้ในรายงานและควรทำความเข้าใจกับเนื้อหาดังกล่าว เพื่อให้ผู้ใช้ข้อมูลได้รับประโยชน์สูงสุดจากการอ่านรายงานของผู้สอบบัญชี

นอกจากนี้ ผลการวิจัยนี้ยังเป็นประโยชน์ต่อองค์กรวิชาชีพที่รับผิดชอบในการปรับปรุงแก้ไขมาตรฐานการสอบบัญชี รวมทั้งหน่วยงานกำกับดูแลอื่น ๆ โดยแสดงหลักฐานเชิงประจักษ์ให้เห็นถึงผลกระทบของการปรับปรุงและบังคับใช้รายงานของผู้สอบบัญชีแบบใหม่ และเป็นข้อมูลเพื่อให้หน่วยงานเหล่านี้สามารถนำไปพัฒนามาตรฐานวิชาชีพและกฎระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ใช้ข้อมูลได้รับข้อมูลที่มีประโยชน์ในการตัดสินใจอย่างแท้จริง

REFERENCES

Abbott, L. J., Parker, S., & Peters, G. F. (2004). Audit committee characteristics and restatements. *Auditing: A Journal of Practice & Theory, 23*(1), 69–87. DOI: 10.2308/aud.2004.23.1.69

Almulla, M., & Bradbury, M. E. (2018). Auditor, client, and investor consequences of the enhanced auditor's report. Working paper. DOI: 10.2139/ssrn.3165267

Blankley, A.I., Hurt, D.N., & MacGregor, J.E. (2014) The relationship between audit report lags and future restatements? *Auditing, A Journal of Practice & Theory 33*(2): 27–57. DOI: 10.2308/ajpt-50667

Boonlert-U-Thai, K., Srijunpetch, S., & Phakdee, A. (2019). Key Audit Matters: What they tell. *Journal Accounting Profession, 15*(45), 5–25. DOI: 10.14456/jap.2019.1

Boonyanet, W. & Promsen, W. (2019). Key audit matters: Just little informative value to investors in emerging markets?. *Chulalongkorn Business Review, 41*(1), 153–183. DOI:10.14456/cbsr.2019.6

Bedard, J., Gonthier-Besacier, N., & Schatt, A. (2018). Consequences of justifications of assestments in French expanded audit reports. Working paper. DOI: 10.2139/ssrn.3175497

Christensen, B.E., Glover, S.M., & Wolfe, C.J. (2014) Do critical audit mat¬ter paragraphs in the audit report change nonprofessional investors' decision to invest? *Auditing, A Journal of Practice & Theory 33*(4): 71–93. DOI: 10.2308/ajpt-50793

Church, B.K., Davis, S.M., & McCracken, S.A. (2008) The auditor's report¬ing model: A literature overview and research synthesis. *Accounting Horizons 22*(1): 69–90. DOI:10.2308/acch.2008.22.1.69

Czerney, K., Schmidt, J. J., & Thompson, A. M. (2014). Does auditor explanatory language in unqualified audit reports indicate increased financial misstatement risk? *The Accounting Review, 89*(6), 2115–2149. DOI:10.2308/accr-50836

Czerney, K., Schmidt, J. J., & Thompson, A. M. (2019). Do investor respond to explanatory langaude included in unqualified audit reports? *Contemporary Accounting Research, 36*(1), 198–229. DOI: 10.1111/1911-3846.12425

Dechow, P. M., Ge, W., Larson, C. R., & Sloan, R. G. (2011). Predicting material accounting misstatements. *Contemporary accounting research, 28*(1), 17–82. DOI: 10.1111/j.1911-3846.2010.01041.x

DeFond, M., & Zhang, J. (2014). A review of archival auditing research. *Journal of Accounting and Economics, 58*(2–3), 275–326. DOI: org/10.1016/j.jacceco.2014.09.002

Ernst & Young Global Limited (EY). (2016). *The new auditor's report: How the biggest revolution in auditing will affect you*. https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-eye-november-2016/$FILE/ey-eye-november-2016.pdf

Federation of Accounting Professions (FAP). (2016). Thai Standards on Auditing 701 Communicating key audit matters in the independent auditor's report. http://www.fap.or.th/upload/9414/4x9uV7CGE1.pdf

Francis, J. R., Michas, P. N., & Yu, M. D. (2013). Office size of Big 4 auditors and client restatements. *Contemporary Accounting Research, 30*(4), 1626–1661. DOI: org/10.1111/1911-3846.12011

Gutierrez, E., Minutti-Meza, M., Tatum, K. W., & Vulcheva, M. (2018). Consequences of adopting an expand auditor's report in the United Kingdom. *Review of Accounting Studies, 23*(4), 1543–1587. DOI: 10.1007/s11142-018-9464-0

International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). (2012) Invitation to comment: Improving the auditor's report. http://www.ifac.org/system/files/publications/files/Auditor_Report-ing_Invitation_to_Comment-final_0.pdf

International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). (2015a). Auditor reporting - Key audit matters. https://www.ifac.org/publications-resources/auditor-reporting-key-audit-matters

International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). (2015b). International Standard on Auditing (ISA) 701 Communicating key audit matters in the independent auditor's report. https://www.ifac.org/system/files/publications/files/ISA-701_2.pdf

International Federation of Accountants. (2019). Auditor reporting standards implementation: Key audit matters. https://www.ifac.org/global-knowledge-gateway/audit-assurance/discussion/auditor-reporting-standards-implementation-key

KPMG International Cooperative (KPMG). (2017). *Key audit matters: Auditor's report snapshort*. https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/au/pdf/2017/key-audit-matters-auditor-report-28-march-2017.pdf

Lennox, C.S., Schmidt, J.J., & Thompson, A.M. (2018) Is the expand¬ed model of audit reporting informative to investors? Evidence from the U.K. Working paper. DOI: 10.2139/ssrn.2619785

McKinlay, S. M. (1977). Pair-Matching – A Reappraisal of a Popular Technique. *Biometrics, 33*(4), 725–735. DOI:10.2307/2529471

Mock, T.J., Bédard, J., Coram, P.J., Davis, S.M., Espahbodi, R., & Warne, R.C. (2013) The audit reporting model: Current research synthesis and implications. *A Journal of Practice & Theory 32*(1): 323–351. DOI: 10.2308/ajpt-50294

PricewaterhouseCoopers LLP (PWC). (2017). *Enhanced auditor's report: Survey of first year experience in Singapore*. https://www.pwc.com/sg/en/publications/assets/enhanced-auditor-report-201709.pdf

Reid, L. C., Carcello, J. V., Li, C., & Neal, T. L. (2017). Impact of auditor and audit committee report changes on audit quality and costs: Evidence from the United Kingdom. DOI: 10.2139/ssrn.2647507

Rubin, D. B. (1979). Using multivariate matched sampling and regression adjustment to control bias in observational studies. *Journal of the American Statistical Association, 74*(366), 318–328. DOI:10.2307/2286330

Srijunpetch, S. (2017). Key audit matters in an auditor's report and response of the stock exchange of Thailand. *Journal Accounting Profession, 13*(38), 22–37. DOI: 10.14456/jap.2017.11

Stanley, J. D., & DeZoort, F. T. (2007). Audit firm tenure and financail restatements: An analysis of industry specialization and fee effects. *Journal of Accounting and Public Policy, 26*, 131–159.

Tangruenrat, C. (2017). New Auditor's Report: The 1st-year Experiences. Journal Accounting Profession, 13(38), 5–21. DOI: 10.14456/jap.2017.10

The Financial Reporting Council. (2016). *Extended auditor's reports: A furthur review of experience*. https://www.frc.org.uk/getattachment/76641d68-c739-45ac-a251-cabbfd2397e0/Report-on-the-Second-Year-Experience-of-Extended-Auditors-Reports-Jan-2016.pdf

Vanstraelen, A., Schelleman, C., Meuwissen, R., & Hofmann, I. (2012) The audit reporting debate: Seemingly intractable problems and feasible solutions. *European Accounting Review 21*(2): 193–215. DOI: org/10 .1080/09638180.2012.687506.

JAP